

Ideat u pariri

Aqbad drawwiet tajbin għas-sigurtà online billi ssegwi dawn l-ideat u l-pariri. Din it-taqsimha għet żviluppata f'koordinazzjoni ma' Get Safe Online (ir-Renju Unit) u d-Department of Homeland Security (l-Istati Uniti)

- Ipprotegi l-kompjuter personali (PC) u l-apparat portabbli tiegħek
- Ipprotegi l-informazzjoni personali u l-identità tiegħek
- Ipprotegi l-informazzjoni dwar in-negozju barra l-organizzazzjoni tiegħek
- Ikkonnettja bir-reqqa
- Moħħok hemm fuq il-Web

Ipprotegi l-kompjuter personali (PC) u l-apparat portabbli tiegħek

PC

- Uża firewall: Il-firewalls jiprotegu n-netwerk tiegħek minn virusis u *hackers*
- Installa softwer għal kontra l-virusis: Softwer għal kontra l-virusis jevita milli jinfirxu infezzjonijiet minn virusis fil-kompjuter tiegħek
- Niżżel l-aħħar aġġornamenti dwar is-sigurtà: Żomm l-applikazzjonijiet u s-sistema operattiva tiegħek pronti, b'saħħithom u aġġornati
- Waqqaf l-ispyware: Thallix lil nies li ma tafhomx jidhlu fil-kompjuter tiegħek billi tevita posta elettronika u annessi suspettużi
- Aġħmel kopji ta' riżerva b'mod regolari: Ipprotegi d-dejta tiegħek minn diżastri

Laptops

- Itfi l-konnessjonijiet bla fili meta ma tużahomx jew meta ma jkollokx bżonnhom
- Qabbad il-laptop tiegħek ma' netwerk fdat b'mod regolari sabiex taġġorna l-mekkanizmi tas-sigurtà tiegħek.
- Aġħmel kopji ta' riżerva tal-informazzjoni maħżuna fil-laptop tiegħek
- Thallix il-laptop tiegħek waħdu

USB drives

- Uża USB *drive* kkodifikat (*encrypted*)
- Issettja l-USB *flash drive* fil-modalità "read-only" billi tuża l-buttuna ta' fuqu biex tevita trasmissjoni minn virusis: ċerti USB *flash drives* jinkludu buttuna fuqhom biex tissettjahom fil-modalità "read-only" biex jevitaw milli l-kompjuter li jidhlu fih ikun jista' jikteb jew jimmodifika d-dejta fuq id-drive

BE AWARE, BE SECURE.

www.enisa.europa.eu/cybersecmonth

- Skennja l-USB *flash drive* wara li tikkopja l-fajls minn apparat mhux fdat u/jew mhux awtorizzat biex tevita milli jiġu trasmessi virusis
- Qabel iddaħħal il-USB *drive* tiegħek fil-kompjuter ta' ħaddieħor, ħassar il-fajls kollha li mhumiex relevanti għal dak li tixtieq tagħmel
- Aġmel kopji ta' riżerva tal-informazzjoni fil-USB tiegħek biex tirkupra d-dejta f'każ ta' diżastru
- Qabbad il-USB *drives* ma' *key chains*/ċineg biex tevita milli titlef midja: iċ-ċokon tal-USB *flash drives* jagħmilha iktar faċli li titlef jew li jinsteraqlek dan l-apparat. Barra minn hekk, il-kapaċità ta' ħzin dejjem ikbar iżżid l-ammont potenzjali ta' dejta f'riskju ta' aċċess mhux awtorizzat. Ġeneralment, il-USB *flash drives* jitqiegħdu f'basktijiet, *backpacks*, basktijiet tal-laptop, gkieket, bwiet tal-qalziet jew jithallew waħedhom fuq il-post tax-xogħol. Dan l-aħħar in-numru ta' incidenti żdied peress li l-USB *drives* jintilfu, jitqiegħdu x'imkien u ma jinstabux, jisselfu bla permess jew jinsterqu

Mobajls ċellulari u kompjuers tal-idejn (*handheld*)

Kompjuers tal-idejn bħal apparat Windows Mobile, Palm, iPhone, Android u Blackberry, jiġu b'links mal-Internet u b'kapaċità li jaħznu ammonti vasti ta' informazzjoni. L-għamla portabbli tagħhom tfisser li għandhom bżonn jiġu ttrattati b'iktar attenzjoni

- Itfi l-konnessjonijiet bla fili (jiġifieri, Bluetooth u WLAN) meta ma tkunx qed tużahom. It-teknoloġija Bluetooth tippermetti li l-apparat elettroniku jikkomunika ma' apparat elettroniku ieħor billi juża radjulink fuq distanza qasira
- Thallix il-mobajl u l-kompjuter tal-idejn tiegħek waħedhom. Inkella tista' ttitlef xi dejta
- Uża l-funzjoni tal-password biex tevita *hacking* fuq distanza fl-ismartphone tiegħek

Ipoteġi l-informazzjoni personali u l-identità tiegħek

- **Uża password b'saħħitha:** Il-password tiegħek hija l-ekwivalenti tas-serratura u ċ-ċavetta għad-dar tiegħek fuq l-Internet. Il-passwords huma difiża qawwija, u l-iżvilupp ta' prattiki tajbin tal-password ser jgħinek iżżomm l-informazzjoni personali sensittiva u l-identità tiegħek f'sikurezza ikbar. Il-password tal-kompjuter tiegħek hija ċ-ċavetta tal-aċċess għall-informazzjoni kollha — kemm korporattiva kif ukoll personali — li tkun ħzint fuq il-kompjuter u l-kontijiet online tiegħek. Uża password b'saħħitha biex tiproteġi d-dejta tiegħek; uża sett kumpless ta' karattri; ħallat ittri (kapitali u żgħar), numri u simboli. Iktar ma tkun mifruxa l-varjetà ta' karattri fil-password tiegħek, iktar tkun diffiċli li xi ħadd ieħor jaqtagħha. Tużax informazzjoni personali — isem, isem it-tfal, dati tat-twelid, eċċ. — li xi ħadd diġà jista' jkun jaf jew isibhom malajr u pprova evita kliem komuni: ċerti *hackers* jużaw programmi li jippruvaw kull kelma fid-dizzjunarju
- **Ibdel il-password tiegħek b'mod regolari:** Jekk taħseb li s-sistema tiegħek qiegħda f'riskju, ibdel il-passwords minnufih

- **Żomm il-password sigrieta:** Il-password tiegħek hija unika u ma għandha tingħata lil ħadd. Kull meta dan ikun possibbli, ipprova żomm il-passwords tiegħek fil-memorja. Żomm strategija biex timmemorizzahom. Jekk tikteb il-passwords tiegħek x'imkien, oqgħod attent(a) fejn tażzinhom. Thallix dawn ir-rekords tal-passwords tiegħek f'post li ma tkunx lest(a) thalli l-informazzjoni li jkunu qed jiproteġu.
- **Kont uniku, password unika:** Uża passwords differenti għal kull kont online li taċċessa (jew tal-inqas varjetà ta' passwords). Jekk tuża l-istess passwords fuq bosta kontijiet, persuna li taċċessa kont wieħed ser tkun tista' taċċedi għall-kontijiet kollha tiegħek
- **Sigurtà ulterjuri fil-kontijiet tiegħek:** Ħafna fornituri tal-kontijiet joffru modi addizzjonali biex jivverifikaw min int qabel tuża dak is-sit biex twettaq negozju
- **Kun sid il-preżenza online tiegħek:** Meta jkun disponibbli, fassal l-issettjar tal-privatezza u s-sigurtà fuq il-websajts fil-livell li fih tħossok komdu/a taqsam l-informazzjoni. Preferibbilment illimita ma' min tikkondividi l-informazzjoni
- **Uża s-siti ta' networks soċjali bir-reqqa:** Kun af li l-websajts tan-networks soċjali jistgħu jgħaqqdu flimkien ħafna mir-riskji assoċjati mal-preżenza online; abbużi online, żvelar ta' informazzjoni privata, cyber-stalking, aċċess għal kontenut mhux xieraq għall-etajiet kollha u, fl-iktar każijiet estremi, *online grooming* u abbuż ta' tfal

Ipproteġi l-informazzjoni dwar in-negozju barra l-organizzazzjoni tiegħek

- **Ara li żżomm l-informazzjoni sensittiva b'mod sikur:** Meta tkun barra l-organizzazzjoni tiegħek, ara li żżomm l-informazzjoni sensittiva u l-apparat sikuri l-ħin kollu biex tevita s-serq jew telf. B'mod partikolari meta tkun f'postijiet pubbliċi, hu ħsieb l-informazzjoni
- **Żomm l-informazzjoni dwar in-negozju bħala kunfidenzjali:** Kun af li xi ħadd jista' jissemma' l-konverżazzjonijiet tiegħek. Tqiegħedx l-informazzjoni kunfidenzjali tal-organizzazzjoni tiegħek disponibbli għal kulħadd
- **Attent(a) għal *shoulder surfing*:** Meta tivjaġġa jew taħdem minn distanza, iproteġi lilek innifsek kontra *shoulder surfing*
- **Uża l-posta elettronika fuq il-web bil-għaqqal:** L-użu ta' brawżer tal-internet biex taqra l-posta elettronika tiegħek jeħtieġ l-istess attenzjoni bħal sistema tal-posta elettronika mid-desktop u għandu r-riskji għas-sigurtà tiegħu stess

Ikkonnettja bir-reqqa

- **Itfi l-konnessjonijiet bla fili meta ma tkunx qed tużahom jew meta ma jkollokx bżonnhom**
- **Sir af iktar dwar postijiet li joffru Wi-Fi fil-pubbliku:** Meta tuża postijiet li joffru Wi-Fi fil-pubbliku, illimita t-tip ta' affarijiet li twettaq u aġġusta s-settings tas-sigurtà fuq l-apparat tiegħek biex tillimita min jista' jaċċedi għall-apparat tiegħek
- **Ipproteġi flusek:** Meta tuża s-servizzi tal-banek jew tixtri online, ara li s-siti għandhom is-sigurtà attivata. Fittex indirizzi fuq il-web b'https:// jew "shttp://", li jfissru li s-sit jieħu miżuri żejda biex jiżgura li l-informazzjoni tiegħek tinżamm sikura. Http:// mhijiex sikura

BE AWARE, BE SECURE.

www.enisa.europa.eu/cybersecmonth

- **Waqqaf posta elettronika mhux mixtieqa:** Il-posta elettronika li tkun spam hija periklu għas-sigurtà. Tiftaħx posta elettronika u hemżiet minn indirizzi li ma tafhomx
- **Dubju? Armi:** Meta l-links f'posta elettronika, tweets, posts, u reklamar online jidhru suspettużi, anki jekk taf bis-sors, aħjar tħassarhom jew, jekk xieraq, tissenjalhom bħala "junk email"
- **Iffowardja l-posta elettronika, jekk ikun xieraq.** Ara jkunx jaqbel li tħassar l-istorja tal-messaġġ qabel tagħmel dan
- **Uża l-Internet b'attenzjoni**
- **Tniżżilx dokumenti u materjal minn sorsi mhux fdati**
- **Uża kompjuters pubbliċi b'attenzjoni:** Ikkonnettja ma' kompjuter pubbliku meta jkollok konnessjoni kkodifikata biss (dan huwa indikat b'katnazz fin-naħa t'isfel fuq il-lemin tat-tieqa tal-brawżer tiegħek u bl-ittri 'https://' fil-bidu tal-indirizz tal-websajt)
- **Uża s-servizzi ta' webmail minn kumpaniji magħrufin u fdati**

Moħħok hemm fuq il-Web

- **Żomm ruħek aġġornat(a):** Ibqa' aġġornat(a) ma' modi ġodda biex iżzomm is-sigurtà online: l-ċekka websajts fdati għall-aħħar informazzjoni, u kkondividi mal-familja, ħbieb u kollegi tiegħek u heġġiġhom joqogħdu attenti fuq il-Web. Ara li l-brawżer tiegħek huwa sikur
- **Aħseb qabel tikklikkja:** Oqgħod attent(a) għal dawk il-komunikazzjonijiet li jissuġġerulek biex taġixxi minnufih, li joffrulek xi ħaġa tajba wisq bla ħlas, jew li jitolbuk informazzjoni personali
- **Kopji ta' riżerva:** Ipproteġi xogħlok, il-mużika, ir-ritratti u informazzjoni diġitali oħra tiegħek billi tagħmel kopja elettronika u taħzinha b'mod sikur

BE AWARE, BE SECURE.

www.enisa.europa.eu/cybersecmonth

